

Д. Бібіков, Д. Дяченко, В. Івакін

ДОСЛІДЖЕННЯ В м. ВИШГОРОД

Вишгородська експедиція ІА НАН України та Вишгородського історико-культурного заповідника провела серію науково-рятивних робіт на території історичної частини міста.

Земельна ділянка по вул. Ватутіна, 18 розташована у північній частині Вишгородського археологічного комплексу, в 250 м на північний захід від дитинця середньовічного міста (рисунок: 1). Неподалік знаходився могильник «дружинного періоду» в «садибі Дорошенка», досліджуваний 1936 р. і великий курган Хрещатий, розкопаний 1845 р. У 2000 р. по вул. Ватутіна, 21 виявлено гончарний горн XII ст. – єдиний, знайдений поза межами південного посаду. У східній частині ділянки закладено дві розвідкові траншеї розмірами 10,0 × 1,0 м та одну траншею розміром 10,0 × 1,5 м, у західній – шурф розмірами 1,0 × 1,0 м. Материк на ділянці фіксується на глибині 0,3–0,7 м. Давній культурний шар має перевідкладений характер внаслідок багаторічного господарського використання території. У траншеях зустрічалися фрагменти кераміки XI–XII ст., уламки пірофілітового сланцю. У траншеї 3 виявлено механізм середньовічного замка. У шурфі 1 зафіксовано господарську яму давньоруського часу (яма 1). Вона мала округлу форму, діаметр – 1,1 м, глибина – 0,55 м. Із півночі до неї примикала стовпова (?) ямка. У заповненні господарської ями було знайдено численний матеріал давньоруського часу: фрагменти гончарного посуду XI–XII ст., уламки візантійської амфорної тари, шматки овруцького пірофілітового сланцю, сильно кородовані вироби із заліза. З ями також походять фрагменти давньоруських будівельних матеріалів, а саме плінфи XI–XII ст. Враховуючи знайдений 2000 р. неподалік (буквально через дорогу) синхронний гончарний горн, можна припустити існування на цій території раніше невідомого міського району – північного посаду, чи принаймні окремих заміських садиб. Також на території ділянки зафіксовані фрагменти керамічного посуду ранньомодерного часу (XVII–XVIII ст.).

По вул. Ватутіна, 35, ще в 450 м на північний захід (рисунок: 2), в різних частинах земельної ділянки загалом закладено сім

Обстежені ділянки на супутниковому знімку системи Google Earth Pro: 1 – вул. Ватутіна, 18; 2 – вул. Ватутіна, 35; 3 – вул. Межигірського Спасу, 11; а – дитинець; б – церква св. Бориса і Гліба; в – окольний град; г – південний посад

розвідкових шурфів розмірами 1,0 × 1,0 м кожний. Жодних археологічних матеріалів не виявлено. Глибина залягання матеріку становить 0,2–0,45 м.

Археологічний нагляд проведено на території Музею давньоруського гончарства Вишгородського історико-культурного заповідника (вул. Межигірського Спасу, 11) (рисунок: 3). Ділянка розташована в центральній частині південного посаду літописного Вишгорода і не раз стала предметом археологічних досліджень. У зв'язку з прокладанням асфальтних доріжок на глибину до 0,8 м було знято ґрунт у північно-західній частині музейної садиби, де знаходилося виразне підвищення. Зафіксовано суцільний шар утрамбованого насипного ґрунту з великою кількістю сучасного сміття та побу-

тових предметів. Таким чином, підтверджено думку про штучний характер згаданого підвищення, висловлену після робіт 2016 р. на суміжній ділянці (розкоп 9).

Останні роботи були пов'язані з потребою додаткової гідроізоляції павільйону з гончарним горном XI ст., виявленим 2004 р. у північно-східній частині садиби Музею гончарства. Обабіч павільйону, впритул до нього, було закладено суцільну траншею шириною 0,5–0,6 м, глибиною 0,9–1,1 м. Згідно з планами розкопів 2004–2005 рр.

вся ця ділянка вже підлягала археологічним дослідженням. Верхню частину нашарувань потужністю 0,3–0,5 м становив темно-сірий гумусований супісок із залишками побутових предметів XX ст. Недослідженою виявилась південно-східна частина траншеї. Тут виявлено частину ями XVII–XVIII ст. і перевідкладені залишки поховання, здійсненого на незначній, близько 0,4 м, глибині. Поруч у невеликій кількості траплялись фрагменти давньоруської кераміки. Інших археологічних об'єктів і знахідок виявлено не було.

М. Відейко, Н. Бурдо, Є. Слесарєв, М. Відейко

РОЗКОПКИ БІЛЯ с. ТРИПІЛЛЯ

Експедиція НДЛ археології історико-філософського факультету Київського університету ім. Б. Грінченка проводила розкопки на поселенні трипільської культури біля с. Трипілья Обухівського р-ну Київської обл. Головним завданням польового сезону було знайти підтвердження, що поселення давніх хліборобів між селами Трипілья та Щербанівка є «тим самим Трипільям», яке дало назву відомій археологічній культурі. Як виявилось, попри усю відомість цієї культури в Україні її епонімна пам'ятка усе ще не поставлена на державний облік, тобто юридично – не існує.

Для того, щоб зробити перший крок до реєстрації та постановки на облік державою, мало старих публікацій. Слід було встановити на місцевості конкретні обриси поселення, а також отримати матеріальні підтвердження, що перед нами саме те поселення.

Епонімне поселення цікаве було і тим, що вважалось найбільшим на Київщині – близько 100 га. Тобто, це найпівнічніше трипільське «протомісто» (і до того ж одне з найдавніших). Комплексне вивчення поселення мало дати важливі відомості для успішного виконання планової теми, над якою вже третій рік працює НДЛ археології.

У розпорядженні експедиції для ідентифікації поселення були кілька копій з сторінок щоденника В. Хвойки 1897 р. (зберігається у фонді дослідника в Науковому архіві Інституту археології НАН України), на яких схематичний план місця розкопок та мальована олівцем панорама долини річки Красної, де

ці розкопки проводилися між 1897 та 1907 рр. Крім того, були точні відомості про те, що у цьому місці 15 років тому експедиція Обласного археологічного музею знайшла сліди трипільського поселення, саме того періоду культури, що вказано у публікаціях В. Хвойки – культура А, або етап VI–II Трипілья (друга половина IV тис. до н. е.) за сучасною періодизацією.

Місце досліджень знаходиться на полі, відокремленому глибоким ярмом від сучасної околиці села Трипілья. Яр впадає у долину р. Красна. Ділянка розділена асфальтованою дорогою, яка веде до с. Щербанівка. Праворуч від дороги поле, яке використовують для вирощування сільськогосподарських культур (рис. 1: 1). Поле рівне, займає частину схилу згаданого вище яру. Ліворуч від дороги розташовані ділянки, виділені під приватну забудову, належні до с. Щербанівка Обухівського р-ну Київської обл. Ширина цієї частини близько 30–40 м, далі вона обмежена крутим схилом над заплавою р. Красна.

Дослідження проводили ліворуч від дороги, оскільки поле було зайняте посівами соняшника. На цьому полі вдалося лише виявити сліди спалених будівель трипільської культури у двох місцях. На цьому ж полі 2003 року проводила дослідження експедиція Обласного археологічного музею та Інституту археології НАН України. Тоді було закладено шурф, в якому виявили залишки спаленого трипільського житла і невелику кількість керамічних виробів етапу VI–II трипільської культури.